

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ВНЗ

УДК 025.7/9:027.7:378(477.43)

Л. В. Резнічук,

м. Кам'янець-Подільський

ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ФОНД – ГОЛОВНЕ БАГАТСТВО БІБЛІОТЕКИ

У статті проаналізовано склад фонду НБ КПНУ ім. Івана Огієнка, структура та шляхи поповнення.

Ключові слова: документ, бібліотека, фонд, користувач, обслуговування.

Бібліотеки існують не для книг – вони були є і будуть засобом комунікації, спілкування в просторі і часі. У сучасному бібліотекознавстві виділено декілька концепцій бібліотек. За однією з них бібліотека є чотиривимірною системою, що складається з бібліотечного фонду, контингенту користувачів, бібліотечного персоналу, матеріально-технічної бази.

Головним складовим елементом у цій системі є бібліотечний фонд. Управління фондом – це широкоаспектна довготривала діяльність, що передбачає розв'язання великого кола проблем і складається з трьох комплексних процесів:

- а) управління формуванням бібліотечного фонду (БФ);
- б) управління збереженням БФ;
- в) управління використанням БФ.

Поняття управління фондом охоплює також вивчення та врахування потреб користувачів, аналіз їх складу. Формування БФ керується принципами: якість, науковість, оперативність отримання документів, повнота придбання нових видань з урахуванням тематико-типологічних профілів комплектування, принцип історизму, ін. [1, с.4].

Традиції багатоканального підходу до формування книжкового фонду наукової бібліотеки і розгляду його як пріоритетного напрямку і винятково важливої загальної справи всього колективу знаходили свій відгук на всіх етапах розвитку Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Тим більше, що кілька разів з різних причин фонд бібліотеки доводилося створювати майже заново [2, с.6].

Однією з найбільш істотних ознак нашої бібліотеки виступає історична спадкоємність, її багате і неповторне минуле та органічний і нерозривний зв'язок з поступом й структурними змінами, які вона пережила разом з усім колективом університету за 90 років існування. З самого початку роботи університетської книгозбірні пріоритетним напрямком діяльності першого ректора професора Івана Огієнка, перекonanого в тому, що без книги немає університету, стала турбота про фонд, як і підібраних ним фахівців бібліотечної справи – Івана Сливки, Степана Сірополька, Льва Биковського, Миколи Плевако, Юхима Сіцінського, Михайла Ясинського та інших. Він доклав великих зусиль для формування фонду, заклавши перший камінь у його фундамент подарованими власними книгами.

Тому лише за два роки, на час першої реорганізації університету, книжковий фонд бібліотеки зріс із 114 книг, подарованих ректором, до майже 36 тис. примірників. У його складі нараховувалося більше 17286 подарованих видань – наукові історичні, філософські, математичні, географічні, економічні праці, зібрання класичної філології, старовинні польські видання, книги з українського національного питання, французька вольтерівська енциклопедія та інші. Найціннішими в книжковому фонді бібліотеки були стародруки, кількість яких у жовтні 1920 року сягнула 814 томів, у тому числі 45 не датованих, 24 – XVI, 82 – XVII і 663 – XVIII століть.

Книжковий фонд бібліотеки формувався з урахуванням завдань підготовки Національних кадрів і замовлень професорів, викладачів. Ріст книжкових фондів, організація доставки літератури з ближчих і віддалених населених пунктів, у тому числі з-за кордону, оформлення каталогів, організація роботи читальні, створення факультетських бібліотек і налагодження їх роботи, підвищення фахового рівня працівників, поширення бібліографічних знань серед студентства, створення Бібліотечної ради, інші важливі напрями діяльності книгозбірні стали можливими завдяки безпосередній опіці з боку ректора професора І.І. Огієнка, скоординованій діяльності працівників книгозбірні та всього колективу університету. Коротка в часі, але плідна за змістом діяльність бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету забезпечила їй особливе місце в історії освіти і бібліотечної справи доби визвольних змагань.

Комплектування бібліотеки перебуває в центрі уваги і сьогодишнього колективу і проводиться з урахуванням сучасних реалій. По-перше, враховується те, що в університеті здійснюється підготовка фахівців з багатьох спеціальностей і спеціалізацій, які вивчають упродовж п'яти-шести років понад триста навчальних дисциплін. Це вимагає для оперативного наповнення фонду найновішими виданнями більш тісного співробітництва з кафедрами та систематичних консультацій із провідними науково-педагогічними працівниками. Такий підхід дозволяє нашим працівникам швидко орієнтуватися у видавничому потоці, своєчасно інформувати читачів про новинки літератури та здійснювати результативний пошук необхідних книг за профілями спеціальностей і наукових інтересів. По-друге, при комплектуванні бібліотечного фонду виходимо з того, що науково-дослідна робота стала пріоритетним напрямом, який визначає не лише рівень акредитації, а й рейтинг університету, що, в свою чергу, вимагає активної співпраці бібліотеки з науковими школами, які представляють основні напрями наукових досліджень. По-третє, беремо до уваги обмеженість фінансових можливостей університету. Тому прагнемо купувати найважливішу літературу, роблячи особливий акцент на придбання електронних ресурсів і поповнення текстових документів через систему Інтернет для істотного збільшення електронної бібліотеки. По-четверте, орієнтуємось також на перспективний план розвитку навчального закладу. По-п'яте, на порядку денному – створення мережевих електронних ресурсів, проблемно-орієнтованої бази даних і освоєння передплати на бази даних зовнішніх постачальників.

Фонд бібліотеки станом на 1 вересня 2011 року налічував 953447 документів і є багатогалузевим та науковим. Зберігаються та використовуються документальні масиви в шести абонементних та дев'яти читальних залах. Кожен факультет має свій бібліотечний підрозділ, який комплектується галузевою літературою за напрямками підготовки спеціалістів.

Допомогу в комплектуванні фондів бібліотеки надають дарителі та меценати.

Багато книг надійшло від ректора університету О.М. Завальнюка, професорів В.О. Савчука, О.М. Федькова, директора бібліотеки В.С. Прокопчука, викладачів В.М. Федорчука, Ю.А. Хоптяра, В.В. Олійника, А.Г. Філінука. Серед закордонних меценатів нашої бібліотеки – професор Василь Верига з Канади, Олексій Раздорський з Росії, радник посольства Республіки Польща в Україні з питань культури Ольга Гнатюк колишній староста Саноцького повіту Богдан Струсь, бургомістр Санока Войцех Бляхарський та інші. Найбільший вклад у поповнення фонду зробив Є.М. Паранюк – відомий громадський діяч, історик і краєзнавець зі США. Він подарував близько 1500 цінних, рідкісних видань, здебільшого англійською, французькою та німецькою мовами. Серед них помітне місце займають 32-томна енциклопедія «Британіка», 23-томна «Універсальна енциклопедія» французькою мовою, 11-томна «Історія цивілізації Дуранта» (англійською мовою), 10-томна енциклопедія «Гранд Лярус» з кольоровими ілюстраціями, енциклопедія Брокгауза німецькою мовою, тлумачні словники, довідники тощо. Дар упорядковано у книгосховищі, виділено в окремий іменний фонд, складено картотеку видань. Особливий інтерес до видань – з боку студентів та викладачів факультету іноземної філології.

Багату колекцію книг польською мовою зібрано в кабінеті полоністики завдяки дарункам польських гостей з Санока і Варшави. Серед них – підручники, посібники, наукова й методична література, словники, довідники, путівники історичними місцями Польщі, художні твори польських митців, всього – 7114 примірників, з них 1722 – періодичні видання.

У центральному абонементі впорядковано і виділено в окремий фонд дар із Франції – 901 примірник книг французькою мовою. Серед видань художня і науково-популярна література для домашнього читання, словники, довідники тощо.

Виокремлено також у центральному абонементі фонд періодичних видань минулого століття – 35 назв літературно-художніх і наукових журналів. Найстаріші – випуск 1939 року «Вестник древней истории», 1940 – «Доклады АН СССР», 1945 – «Вопросы истории», «Дружба народов», «Звезда», «Вестник АН СССР», «Вестник Ленинградского университета», «Дніпро», «Вітчизна», «Доповіді АН УРСР» та інші. До них часто звертаються студенти й магістранти при написанні курсових, бакалаврських, магістерських, дипломних робіт і наукових праць. Викладачі та науковці університету використовують журнали для підготовки лекцій, написання дисертацій, статей, монографій, інших матеріалів.

Важливе місце серед бібліотечних підрозділів посідає відділ рідкісних видань, який налічує 24 тис. 925 документів. Історія цього структурного підрозділу університетської книгозбірні порівняно незначна – біля восьми років. Але за цей час він перетворився у важливий науковий, інформаційний і культурно-просвітницький осередок не тільки навчального закладу і міста Кам'янець-Подільського, а й Хмельницької області і всієї України.

Початок його функціонування поклало рішення Кам'янець-Подільської міської ради від 9 січня 2004 року, відповідно до якого університетській бібліотеці були передані книги Кам'янець-Подільського міського державного архіву загальною кількістю 24066 примірників документів. Таке рішення було не випадковим, оскільки більшість переданих книг мають штампи «Кам'янець-

Подільський державний український університет» чи «Кам'янець-Подільський інститут народної освіти», що засвідчує про їх належність навчальному закладу. Підрозділ функціонує на базі історичного факультету.

Найбільший масив переданої літератури – 11732 примірники книг – дореволюційні видання, 2489 дореволюційних часописів та 1313 підшивок газет, більшість з яких також побачили світ до 1917 року. Крім того, 584 одиниці опубліковані іноземними мовами.

Виняткове місце у відділі рідкісних видань посідають рукописні книги. У їх числі можна назвати «Ведомость городам, местечкам, селениям и деревням Подольской губернии по уездам с показанием числа домов, душ и расстоянием от реки Збруча пределов Австрийского владения реки Днестра, пределов Бассарабской области», складену в 1830 році.

У відділі читач може ознайомитися з текстами законів і нормативних актів російського царизму, опублікованих у багатотомних виданнях «Полном собрании законов Российской империи» і «Своде законов Российской империи», багатим фактичним матеріалом зосередженим в «Обзоре Подольской губернии» за 1890–1893, 1895, 1897, 1899, 1901, 1903, 1905 роки; звітах, доповідях, журналах зборів губернської та повітових земських управ; узагальнюючих працях «Вся Россия: Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства и администрации»:

Адрес-календарь Российской империи: Т. 2. – С. 16., 1897. – 811 с.; тощо [3, с.243].

Науково-фактографічну цінність представляють численні періодичні видання. Першим періодичним виданням краю стали «Подольские губернские ведомости», що регулярно виходили впродовж 1838–1922 років, «Подольские епархальные ведомости», що видавалися з 1862 по 1906 рік. Серед фундаментальних видань 12 випусків «Трудов комитета для историко-статистических описаний Подольской епархии», що друкувалися впродовж 18760–1916 рр.

Документи у відділі рідкісних видань зберігаються музейно-архівними способами. Поповнення цього фонду відбувається за рахунок подарунків та вилученими документами з фонду інших підрозділів бібліотеки. Біля 2 тисяч стародруків та рідкісних видань досі зберігаються у центральному абонементі. Вони виділені в окремий фонд для того, щоб у загальному масиві літератури не втратити їх наукову значимість. Початок комплектування цих видань поклав колишній завідувач бібліотеки Й.І. Токар. Він знав історію придбання кожного документа – коли, у якому році, якому місті куплено дане видання. Свого часу з фондом знайомилися знані в Україні люди – В. Смолій, І. Вишневський, М. Дарманський, О. Григоренко, В. Степанков та інші.

Важливим джерелом документопостачання в умовах недостатнього та нестабільного фінансування бібліотек є обмінно-резервні фонди. Згідно з «Інструкцією про порядок обміну, перерозподілу і розповсюдження документів серед бібліотек України через систему обмінних фондів» у жовтні 2007 року було створено обмінний фонд і нашої наукової бібліотеки. Його очолила провідний бібліотекар В.П. Чопик. Фонд нараховує 4537 примірників документів, 2926 з них виділено з основного книгосховища. До його складу увійшли праці викладачів університету, матеріали конференцій, видання про університет, інші документи надані ректором, навчальною частиною університету, науковим відділом, твори подаровані митцями Хмельниччини. Формуючи свій фонд наша бібліотека співпрацює з Національною бібліотекою України ім. В.І.

Вернадського, бібліотекою ім. М.П. Драгоманова, бібліотеками Ужгородського національного університету, Львівського національного університету імені І. Франка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, Закарпатського державного університету, науковою бібліотекою Києво-Могилянської Академії, Одеського національного університету ім. Мечникова, Хмельницького національного університету, Волинського державного університету ім. Лесі Українки, Інституту ядерних досліджень НАН України. Отримано замовлення і надіслано колегам праці науковців та викладачів університету О.М. Завальнюка, В.С. Прокопчука, Л.В. Баженова, О.Б. Комарницького, І.В. Рибачка, О.О. Городецького, І.О. Кучинської, М.С. Васькова, Т.І. Колотила. У той же час наша бібліотека отримала на замовлення видання:

Етнопедагогіка: курс лекцій для студентів / О.М. Гомоню. – Хмельницький: ТУП, 2003. – 118 с.

Кузнецов М.А. Емоційне вигорання вчителів : основні закономірності динаміки // М.А. Кузнецов, О.В. Гришун. – Харків, 2001. – 207 с.

Макарова Г.І. Розмовляйте з нами українською мовою : в трьох частинах. 4.2. Вступний граматичний курс. – К. : 1993. – 150 с.

Одексик Х.М. Історія вчень про державу і право : конспект лекцій. – Ужгород, 2010. – 232 с.

Попов Г.Я. Рівняння математичної фізики / Г.Я. Попов, В.В. Рєгут. – Одеса, 2010. – 120 с.

Публікації науково-педагогічних працівників Закарпатського держ. ун-ту. – Ужгород, 2001. – Т. I. – 443 с.

Ярош Б.О. Загальна теорія політики : навч. посіб. – Луцьк, 2005. – 240 с.

Інформацію про обмінний фонд бібліотеки можна отримати на сайті університету.

Роль комплектатора відсутніх видань виконує МБА. Цю діяльність в НБ КПНУ відновлено у березні 2010 року. Веде роботу бібліотекар другої категорії Л.В. Юсипчук. На звернення науковців отримано з Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського наступні документи: «Историзм в художественном творчестве», «Социально-культурный контекст искусства. Историко-эстетический анализ», «О старом и новом. Статьи и очерки», «Вопросы историзма в русской литературе 19–20 веков». На запит колег надіслано в Донецький національний університет «Записки Кам'янець-Подільського університету народної освіти» за редакцією В. Гуревича, І. Любарського.

Як бачимо, фонд бібліотеки різноманітний та багатий, представляє собою велику наукову й дослідницьку цінність, він є національним і культурним надбанням України. Комплектуванню надавалося великого значення у всі періоди існування навчального закладу, але сьогодні через брак фінансування поповнення новими актуальними виданнями знизилося. Він комплектується на сучасному етапі в основному за рахунок подарунків та надходження електронних видань

Список використаних джерел:

1. Ведігжаніна Т. Поточне комплектування – один із важливих аспектів управління формуванням БФ / Т. Ведігжаніна // Бібліотечна планета. – 2007. – № 4. – С. 4–7.
2. Філінюк Л.Ф. Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : пріоритетні напрями та перспективи діяльності в сучасних умовах / Л.Ф. Філінюк // Бібліотека в освітньому просторі : інформаційний бюлетень. – Хмельницький, 2009. – № 8. – С. 6–17.

3. Крючкова Н.Д. Відділ рідкісних видань – найцінніше надбання / Н.Д. Крючкова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 400 с.
4. Бондар Л. Обмінно-резервні фонди у мережі освітянських бібліотек / Л. Бондар, Т. Васюковська // Бібліотечний форум України. – 2011. – № 1(№ 31). – С. 16–18.

В статтє проанализирован состав НБ КПНУ им. И. Огиенко, структура и пути пополнения.

Ключевые слова: документ, библиотека, фонд, пользователь, обслуживание.

The article analyzes the composition of the Scientific Library of Kamenets-Podolski National University by Ivan Ohienko, structure and ways of replenishment.

Key words: document, library. Fund, customer, service.

Отримано: 20.06.2012

УДК 025.7/.9:378(477.43)

О. В. Литвиненко,

м. Кам'янець-Подільський

ОРГАНЗАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

У статті висвітлюється роль наукової бібліотеки у формуванні та забезпеченні збереження інформаційно-ресурсної бази наукової бібліотеки К-ПНУ ім. Івана Огієнка.

Ключові слова: комплектування бібліотек, інформаційний ресурс, джерела комплектування, формування та збереження.

Інформаційне забезпечення є важливою ланкою навчального процесу будь-якого вузу. Цю роль традиційно виконує бібліотека вищого навчального закладу. Вона складається з систем: бібліотечного фонду, з контингенту користувачів, бібліотечного персоналу, матеріально-технічної бази.

Головним складовим елементом у цій системі є документальний фонд, який потребує правильного комплектування, збереження та використання.

Питання формування і збереження бібліотечних фондів – це питання життєдіяльності будь-якої бібліотеки, від університетської до невеликої сільської.

Потік, інформації безупинно зростає, але бібліотеки, прагнучи максимально забезпечити до них доступ, стикаються з жорсткою проблемою зростання цін і недостатнім фінансуванням (іноді й повною його відсутністю), а також браком місця для зберігання. Ці проблеми характерні практично для всіх бібліотек, не стала винятком і бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка.

Це стосується і комплектування, і обслуговування, і всіх інших функцій.

Фонд нашої бібліотеки формується уже десятками років. Його склад, структура відповідають профілю бібліотеки та комплексу інформаційних потреб наших читачів [5, с.100].

Особливість його формування – це його поповнення документами, що забезпечують навчально-виховний процес, науково-педагогічну та науково-дослідницьку діяльність університету.